

ПРОТИПРАВНІСТЬ У СИСТЕМІ УМОВ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ЇХ ПОСАДОВИМИ ТА (АБО) СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ

М. ХОМЕНКО

асистент кафедри цивільного права
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

У системі умов відшкодування шкоди, завданої суб'єктами владних повноважень, найбільшою специфікою характеризується протиправність. Зазвичай у досліджуваних правовідносинах протиправність визначається не як протиправність завдання шкоди, а як протиправність владного діяння, яким завдана шкода. Таким чином має місце взаємопроникнення норм приватного та публічного права, що призводить до трансформації притаманного приватному праву поняття «протиправність» у публічно-правову «незаконність». Варте уваги визначення юридичної природи протиправності як загальної умови відшкодування шкоди, завданої суб'єктами владних повноважень; співвідношення понять «протиправність», «незаконність» та «неправомірність»; проблема визначення протиправності у правовідносинах відшкодування шкоди, завданої внаслідок реалізації органами державної влади, їх посадовими та (або) службовими особами дискреційних повноважень.

Дослідженню протиправності як загальної умови цивільно-правової відповідальності значну увагу приділяли Ю. Андреев, Б. Антимонов, Д. Боброва, С. Братусь, В. Вітрянський, В. Грибанов, О. Іоффе, І. Канзафарова, Н. Кузнецова, О. Кун, О. Маковський, М. Малєїн, Г. Матвеев, О. Михайленко, О. Отраднова, С. Рипинський, О. Сергеев, К. Флейшиц та інші цивілісти. Разом із тим означена проблематика не втрачає своєї актуальності.

Метою дослідження є комплексний науковий аналіз протиправності як загальної умови відшкодування шкоди, завданої суб'єктами владних повноважень. Для досягнення поставленої мети основну увагу в статті приділено вирішенню таких завдань: дослідження юридичної природи протиправності як

© М. Хоменко, 2013

загальної умови відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, їх посадовими та (або) службовими особами; визначення співвідношення понять «протиправність» та «незаконність»; визначення особливостей протиправності як загальної умови відшкодування суб'єктами владних повноважень шкоди, завданої внаслідок реалізації дискреційних повноважень.

Відповідно до ч. 4 ст. 1166 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) шкода, завдана правомірними діями, відшкодовується у випадках, встановлених цим Кодексом та іншим законом. Отже, зобов'язання держави з відшкодування шкоди може виникати і за відсутності протиправності у діяннях органів державної влади, їх посадових та (або) службових осіб.

Прикладом завдання правомірної шкоди може бути введення державної монополії в певній галузі економіки, заборона державою певних видів господарської діяльності тощо. В такому випадку відшкодування шкоди не передбачається, оскільки в діях конкретного суб'єкта владних повноважень відсутня протиправність. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України від 15 травня 2009 р. «Про заборону грального бізнесу в Україні» ліцензії, видані суб'єктам підприємницької діяльності до дня набрання чинності цим Законом, скасовуються [1]. Необхідно зазначити, що цим Законом не передбачено відшкодування суб'єктам господарювання шкоди, завданої скасуванням чинності одержаних ліцензій на організацію діяльності з проведення азартних ігор.

Незаконні акти влади, в першу чергу, порушують норми не приватного, а публічного права. Механізм цивільно-правового регулювання «вмикається» лише у випадках завдання шкоди потерпілому. Таким чином, відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, завжди передбачає наявність як цивільно-правової, так і адміністративно-правової протиправності.

На думку О. Михайленка, у досліджуваних правовідносинах факт завдання шкоди не є ознакою протиправності, а правомірність чи протиправність трансформується у законність чи незаконність відповідно [2, 152].

Специфіка приватноправового регулювання полягає, зокрема, в тому, що для виникнення обов'язку з відшкодування шкоди є достатнім порушення норми цивільного права, якою охороняються відповідні суб'єктивні права особи. Разом із тим для притягнення держави до відповідальності необхідним є порушення норми публічного права. Проте не будь-які незаконні з точки зору публічного права діяння суб'єктів владних повноважень порушують приватні права особи. Тому доходимо висновку, що для виникнення обов'язку держави з відшкодування шкоди порушення норми виключно публічного права є недостатнім. Для виникнення такого обов'язку необхідним є також порушення суб'єктивного цивільного права або охоронюваного законом інтересу, захист яких передбачено нормами приватного права.

Вважаємо за доцільне погодитися з О. Сергєєвим, на думку якого, на противагу принципу генерального делікту, в досліджуваній царині діє презумпція законності актів влади. Інакше кажучи, будь-який владний акт визнається законним, якщо інше не встановлено законом або рішенням суду [3, 715–716].

Це правило повинно застосовуватися лише у випадку, коли вимога про відшкодування шкоди не «підкріплена» попереднім визнанням відповідного діяння органу державної влади незаконним у судовому порядку, тобто коли предметом позову є відшкодування шкоди без визнання відповідного рішення, яким така шкода визнана незаконною. У випадку ж попереднього оскарження

рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень у порядку адміністративного судочинства обов'язок доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову (ч. 2 ст. 71 Кодексу адміністративного судочинства України).

Важливим є дослідження протиправності завдання шкоди внаслідок реалізації дискреційних повноважень органами державної влади, їх посадовими та (або) службовими особами.

Визначення дискреційних повноважень міститься в наказі Міністерства юстиції України від 23 червня 2010 р. № 1380/5 «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів» [4].

У п. 1. 6 Методології дискреційні повноваження визначаються як сукупність прав та обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених проектом нормативно-правового акта.

Дискреційні повноваження мають такі ознаки: 1) дозволяють органу на власний розсуд оцінювати юридичний факт (фактичний склад), внаслідок чого можуть виникати, змінюватися або припинятися правовідносини; 2) дозволяють на власний розсуд обирати одну з декількох запропонованих у проекті нормативно-правового акта форм реагування на конкретний юридичний факт; 3) надають можливість органу на власний розсуд обирати міру публічно-правового впливу щодо фізичних та юридичних осіб, його вид, розмір, спосіб реалізації; 4) дозволяють органу обрати форму реалізації своїх повноважень: видання нормативного або індивідуально-правового акта, вчинення (утримання від вчинення) адміністративної дії; 5) наділяють орган правом повністю або частково визначати порядок здійснення юридично значимих дій, зокрема строк та послідовність їх здійснення; 6) дають можливість органу на власний розсуд визначати спосіб виконання управлінського рішення, зокрема передавати виконання прийнятого рішення підлеглим особам, іншим органам державної влади та місцевого самоврядування, встановлювати строки і процедуру виконання.

Дискреційні повноваження можуть закріплюватися у проектах нормативно-правових актів такими способами: 1) за допомогою оціночних понять; 2) способом перерахування видів рішень, що приймаються органом, не зазначаючи підстав для прийняття того чи іншого рішення або способом часткового визначення таких підстав; 3) способом надання права органу при виявленні певних обставин (настанні конкретних юридичних фактів) приймати чи не приймати управлінське рішення залежно від власної оцінки цих фактів; 4) за допомогою нормативних приписів, що містять лише окремі елементи гіпотези чи диспозиції правової норми, які не дозволяють зробити однозначний висновок про умови застосування нормативного припису або правові наслідки застосування такого припису.

Належним чином встановлені дискреційні повноваження дозволяють забезпечити ефективну правозастосовну діяльність органів державної влади та міс-

цевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Тому не виникає сумніву стосовно необхідності наявності легальних механізмів реагування на конкретні ситуації. Закріплення у законодавстві дискреційних повноважень покликане забезпечити таке реагування.

У зв'язку з викладеним виникає питання, чи може завдання органом державної влади шкоди внаслідок реалізації дискреційних повноважень бути підставою виникнення обов'язку держави з її відшкодування? У США один із винятків із принципу відповідальності держави полягає в тому, що держава не відповідає за шкоду, завдану органами державної влади при здійсненні дискреційних функцій та обов'язків. Верховний Суд США тлумачить це положення так: судовий контроль за прийняттям дискреційних рішень під час розгляду позовів про відшкодування шкоди був би оцінкою доцільності дій органу державної влади, який здійснював регулятивні функції, що не відповідало б волі законодавця. На думку Суду, Конгрес, встановивши в законодавстві застереження про дискреційність, мав на меті попередити судову оцінку доцільності адміністративних рішень під час розгляду позовів з деліктів. В іншому випадку створювалися б серйозні перешкоди для ефективного державного управління [5, 76].

На противагу означеним підходам, у європейському праві допускається можливість відшкодування шкоди, завданої суб'єктами владних повноважень внаслідок реалізації дискреційних повноважень. Справа в тому, що при встановленні протиправності в європейському праві використовуються правові принципи, які мають загальний характер, наприклад, принцип ефективного управління. Цей принцип передбачає, що публічна адміністрація повинна виконувати свої функції розумно та раціонально. Порушення обов'язку «правильного адміністрування» повинно кваліфікуватися як незаконне діяння.

Ця позиція підтримується практикою Європейського суду з прав людини. Так, зокрема у справі «Свято-Михайлівська Парафія проти України» (заява № 77703/01) від 14 червня 2007 р. Суд зазначив, що «...в національному праві має бути засіб юридичного захисту від свавільних втручань органів державної влади в права, гарантовані Конвенцією. Визначення дискреційних повноважень, якими наділені органи державної влади в сфері основоположних прав, у спосіб, що фактично робить ці повноваження необмеженими, суперечило б принципу верховенства права. Відповідно, закон має чітко визначати межі повноважень компетентних органів та спосіб їх здійснення, беручи до уваги легітимну мету засобу, який розглядається, щоб гарантувати особі адекватний захист від свавільного втручання» [6].

Також у цьому рішенні було зазначено, що Суд ставить під сумнів, що положення Закону (Закон України від 23 квітня 1991 р. «Про свободу совісті та релігійні організації». — М. Х.) були «передбачуваними» та надавали достатньо гарантій проти свавільного застосування, оскільки він не здатний запобігти зловживанню з боку державних органів реєстрації, які мають необмежені дискреційні повноваження в реєстраційних питаннях.

Практика українських судів стосовно відповідальності органів державної влади за здійснення дискреційних повноважень не є однотипною.

Позиція судів у переважній більшості справ зводиться до того, що межі дискреційних повноважень органів державної влади визначаються відповідно до положень ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 Конституції України.

Так, зокрема, Ялтинський міський суд Автономної Республіки Крим у своєму рішенні від 23 лютого 2009 р. у справі за позовом інспекції державного архітектурно-будівельного контролю в Автономній Республіці Крим до Особи 1 про знесення самовільно збудованої споруди дійшов висновку, що ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 Конституції України містять імперативне правило, згідно з яким публічна адміністрація зобов'язана діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Аналіз наведених статей дає підстави для висновку, що повноваження владних суб'єктів визначаються лише законами, ухваленими відповідно до Конституції України, що унеможлиблює прийняття підзаконних нормативно-правових актів, які б встановлювали інші (нетипові для визначеної законом сфери діяльності) повноваження органів влади.

За таких підстав суд дійшов висновку, що інспекція державного архітектурно-будівельного контролю в Автономній Республіці Крим як орган публічної влади (територіальний підрозділ урядового органу державного управління, що діє у системі міністерства) не має дискреційних повноважень щодо звернення до суду з вимогами про знесення самочинно збудованого об'єкта до моменту надання інспекції таких повноважень законом [7].

У зв'язку з викладеним значний інтерес становить така справа із практики Вищого адміністративного суду України [8].

У жовтні 2009 р. ТОВ сільськогосподарське підприємство «Нібулон» звернулося до суду з позовом до Капітана Миколаївського морського торговельного порту про визнання дій протиправними, скасування розпорядження та зобов'язання вчинити дії.

Позивач зазначав, що оскаржуваним розпорядженням відповідача від 16 жовтня 2009 р. № 45/2009 відмовлено судну у наданні лоцманських послуг під час переходу судна до причалу позивача для завантаження зерном.

Позивач посилався на те, що підстав для відмови в наданні лоцманських послуг не було, а судно мало можливість пройти акваторією порту; просив визнати дії відповідача протиправними, оскаржуване розпорядження скасувати та зобов'язати Капітана усунути перешкоди у здійсненні лоцманського проведення.

Постановою суду першої інстанції від 4 грудня 2009 р. та ухвалою суду апеляційної інстанції від 27 квітня 2010 р., позов було задоволено частково. Дії відповідача були визнані протиправними, оскаржуване розпорядження скасовано, а в задоволенні решти вимог відмовлено.

При задоволенні касаційної скарги Вищий адміністративний суд України виходив з таких міркувань.

Оскаржуване рішення суб'єкта владних повноважень (Капітана. — М. Х.) має дискреційний характер. Це означає можливість вибору Капітаном конкретного рішення з певного кола варіантів на власний розсуд. Така законодавча конструкція регулювання суспільних відносин має місце у випадках, у яких для прийняття рішення необхідно врахувати значну кількість обставин та здійснити їх критичне оцінювання. Ухвалене рішення при цьому характеризується високим рівнем індивідуалізації та суб'єктивності.

Водночас принципи законності та визначеності регулювання суспільних відносин вимагають якнайбільшої (наскільки це можливо) регламентації меж застосування дискреційних повноважень (як випадків, у яких вони можуть реалізовуватися, так і обставин, які можуть вплинути на прийняття того чи іншого рішення).

Тому, досліджуючи питання про правомірність подібного рішення, суд насамперед повинен дослідити його відповідність вимогам ст. 19 Конституції України щодо прийняття на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Дослідження інших ознак правомірності повинно відбуватися з урахуванням особливості (як дискреційного), оскільки таке рішення не може вважатися протиправним лише з підстав інакшого суб'єктивного оцінювання обставин, які вплинули на його прийняття.

Таким чином, оскаржуване рішення може визнаватися протиправним лише в разі його очевидної невідповідності вимогам закону та меті, з якою повноваження надано.

Як вбачається з матеріалів справи, цей спір виник внаслідок реалізації Капітаном своїх повноважень у сфері безпеки судноплавства (оцінювання ризиків проходження судна акваторією порту). Специфіка цієї сфери суспільних відносин характеризується потенційно значними збитками у випадку аварійної ситуації, обумовлює високий рівень відповідальності посадових осіб, які здійснюють контроль за безпекою судноплавства, що, у свою чергу, спричиняє необхідність наділення їх широкими повноваженнями з високим ступенем дискреційності.

На підставі викладеного колегія суддів Вищого адміністративного суду України дійшла висновку, що касаційні скарги ДП «Миколаївський морський торговельний порт» та Капітана Миколаївського морського торговельного порту підлягають задоволенню.

Необхідно зазначити, що в законі немає будь-яких положень, які обмежували б відповідальність держави за завдання шкоди органами державної влади, їх посадовими та (або) службовими особами внаслідок реалізації цими суб'єктами дискреційних повноважень.

Комплексний аналіз судової практики дає підстави для висновку, що законодавець використовує термін «незаконні» в широкому розумінні — як протиправні. Так, зокрема, у справі за позовом ТОВ «Хайфед, ЛТД» до територіального відділу Державної виконавчої служби та до приватного підприємства «Постачмашкомплект» господарський суд Запорізької області у своєму рішенні зазначає, що відповідно до норм ЦК України умовою настання відповідальності, передбаченої ст. 1174 ЦК України, є неправомірні дії (бездіяльність) посадової особи або службової особи при здійсненні своїх повноважень. Далі суд доходить висновку, що в таких правовідносинах на позивача покладається обов'язок довести наявність шкоди (її розмір), протиправність (незаконність) поведінки заподіювача шкоди та причиново-наслідковий зв'язок такої поведінки із заподіяною шкодою [9].

Запорізький апеляційний господарський суд у справі за позовом ВАТ «Райффайзен Банк Аваль» до територіального відділу Державної виконавчої служби у своїй постанові дійшов висновку, що позивачем доведено наявність шкоди (її розмір), протиправність (незаконність) поведінки заподіювача

шкоди та причиново-наслідковий зв'язок такої поведінки із заподіяною шкодою [10].

Вищий Господарський Суд України у постанові від 8 листопада 2011 р. у справі №11/946 дійшов висновку, що поняття «незаконність», яке вживається у ст. 1173 ЦК України, тотожне поняттю «протиправність» [11].

Можна зробити висновок, що судова практика у підході до розуміння незаконності як умови відшкодування шкоди, завданою суб'єктами владних повноважень, є відносно усталеною: суди ототожнюють «незаконність» з «протиправністю» та «неправомірністю».

Один із основних принципів діяльності органів державної влади закріплено у ч. 2 ст. 19 Конституції України, відповідно до якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Якщо суб'єкт владних повноважень вчиняє дію, яка йому не дозволена — має місце порушення норми публічного права. Таким чином, звільнення від обов'язку відшкодування шкоди можливе, лише якщо орган державної влади був уповноважений на її завдання, завдав шкоди тими діями, які були прямо дозволені законом.

Європейський суд з прав людини у своїй практиці визначає бездіяльність органів державної влади однією з підстав відповідальності держави. Зокрема, в переважній більшості справ, у яких Суд визнав порушення державою ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. йдеться про бездіяльність компетентних органів державної влади у частині строку виконання рішень національних судових інстанцій. Зокрема, про відповідні порушення йдеться у справах «*Terem Ltd, Chechetkin and Olius v. Ukraine*», «*Kucherenko v. Ukraine*», «*Bezugly v. Ukraine*», «*Oleynik and Baybarza v. Ukraine*», «*Vigovskyy v. Ukraine*», «*Dunda v. Ukraine*», «*Kotelnikova v. Ukraine*», «*Koshchavets v. Ukraine*», «*Patrino v. Ukraine*».

Європейський суд з прав людини виходить з того, що бездіяльність може бути визнана протиправною, лише коли обов'язок суб'єкта владних повноважень здійснити дію прямо закріплений або прямо впливає з норми права, тобто коли орган державної влади за таких обставин не має свободи розсуду.

Якщо звернутися до характеру протиправності, то під «незаконними» необхідно розуміти такі дії (бездіяльність): 1) безпідставне повне або часткове ухилення від здійснення передбачених законодавством функцій і повноважень органом державної влади; 2) несвоєчасне, несумлінне некваліфіковане чи інше неналежне їх виконання суб'єктом владних повноважень; 3) реалізація компетенції з перевищенням своїх службових повноважень або зловживання службовими обов'язками [12, 206].

Проведене наукове дослідження дає підстави для таких висновків:

1. Відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, їх посадовими та (або) службовими особами завжди передбачає наявність «подвійної» протиправності: цивільно-правової та адміністративно-правової, оскільки деліктна відповідальність виникає за умови завдання шкоди внаслідок порушення приватних прав особи.

2. Судам необхідно оцінювати не власне законність наявності дискреційних повноважень у конкретного органу державної влади, рішення, дія або без-

діяльність якого оскаржується в судовому порядку, а зміст конкретних повноважень, реалізацією яких завдається шкода, і на основі цього приймати рішення про можливість або неможливість відшкодування такої шкоди за рахунок держави.

3. У досліджуваних правовідносинах протиправна поведінка (дія) полягає не у здійсненні забороненої, а у здійсненні недозволеної дії (дії за межами повноважень, компетенції). Таким чином, звільнення від обов'язку відшкодування шкоди можливе лише за умови, якщо суб'єкт владних повноважень був уповноважений на її завдання, завдав шкоди тими діями, які були прямо дозволені законом (за відсутності передбаченого законом обов'язку відшкодувати правомірно завдану шкоду).

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Про заборону грального бізнесу в Україні* : Закон України від 15 травня 2009 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2009. — № 38. — Ст. 536.
2. *Михайленко О. В.* Имущественная ответственность за вред, причиненный осуществлением публичной власти: теоретические аспекты и проблемы ее реализации на практике. — М., 2007.
3. *Гражданское право. Часть 2* / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — М., 1999.
4. *Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]*. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1380323-10>
5. *Рипинский С. Ю.* Имущественная ответственность государства за вред, причиняемый предпринимателям незаконными действиями (бездействием) органов исполнительной власти : дис. ... канд. юрид. наук. — СПб., 2002.
6. *Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Свято-Михайлівська Парафія проти України» (заява №77703/01) від 14 червня 2007 р.* // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. — 2012. — № 2.
7. *Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]*. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/5016319>
8. *Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]*. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21105696>
9. *Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]*. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/733346>
10. *Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]*. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/3801356>
11. *Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]*. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/19173601>
12. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — К., 1998. — Т. 1 : А–Г. — 672 с.

Хоменко М. М. Протиправність у системі умов відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, їх посадовими та (або) службовими особами

Анотація. У статті досліджуються особливості протиправності як умови відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, їх посадовими та (або) службовими особами. Автор звертає увагу, що зобов'язання держави з відшкодування шкоди може виникати і за відсутності протиправності у діяннях органів державної влади, їх посадових та (або) службових осіб. На основі наукових розробок та аналізу судової практики автор доходить висновку, що відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, їх посадовими та (або) службовими особами, завжди передбачає наявність «подвійної» протиправності: цивільно-правової та адміністративно-правової.

Ключові слова: цивільно-правова відповідальність, відшкодування шкоди, держава, орган державної влади, посадова особа, протиправність, шкода.

Хоменко М. М. Противоправность в системе условий возмещения вреда, причиненного органами государственной власти, их должностными и (или) служебными лицами

Аннотация. В статье исследуются особенности противоправности как условия возмещения вреда, причиненного органами государственной власти, их должностными и (или) служебными лицами. Автор обращает внимание на возможность возникновения обязательств государства по возмещению вреда и при отсутствии противоправности в деяниях

органов государственной власти, их должностных и (или) служебных лиц. Основываясь на научных разработках и анализе судебной практики, автор приходит к выводу о наличии «двойной» противоправности в случаях причинения вреда органами государственной власти, их должностными и (или) служебными лицами: гражданско-правовой и административно-правовой.

Ключевые слова: гражданско-правовая ответственность, возмещение вреда, государство, орган государственной власти, должностное лицо, противоправность, вред.

Khomenko M. Wrongfulness in the System of Indemnification of Damages Caused by Public Authorities, their Officials and (or) Officers

Annotation. The article deals with the peculiarities of illegality as a condition for compensation of damages, caused by the state bodies, their officials and employees. The author pays attention to the fact that the obligation of the state is to compensate the damages which may arise even if the actions of the state bodies, officials and employees are not illegal. Basing upon scientific researches and the analysis of the court practice, the author comes to the conclusion that the compensation of damages caused by the state bodies, their officials and employees is usually followed by «twofold» illegality: civil one and administrative one.

Key words: civil liability, compensation for damage, the State, public authority, officer, wrongfulness, damage.